

Представљањем резултата свога рада јавности аутор је указао на значај овог сегмента народног наслеђа и показао да је теренски рад, и поред одређених ограничења, неизоставан начин прикупљања емпиријске грађе као базе за даљу надградњу научног и стручног рада. Или, како то Мирослава Лукић Крстановић у Поговору књиге каже: „Књига ‘Ладарице, женске обредне поворке’, Дражена Ножинића потврђује да се етнологија гради на терену, грађи и истраживачком искуству.“

Милина Ивановић Баришић

Гора калинова. Биљни свет у традиционалној култури Словена

Београд: Удружење фолклориста Србије, Универзитетска библиотека Светозар Марковић, Lietuvių kalbos institutas, 2019, стр. 416

У тематском зборнику радова *Гора калинова*, у виду својеврсног прегледа, кроз двадесет радова и три прилога еминентних научних имена из седам земаља (Србија, Бугарска, Белорусија, Русија, Украјина, Литванија и САД), указано је на значај биљног света код словенских народа, у њиховој традиционалној култури. Овај, пети по реду зборник са тематиком биља уредила је проф. др Зоја Карановић, а објављен је у сарадњи Удружења фолклориста Србије, Универзитетске библиотеке Светозар Марковић и Института литванског језика из Виљнуса. Аутори из Србије помогли су у публикавању ове књиге и тако учинили – речима њеног уредника речено – „да и ова башта процвета“.

Биљни свет у традицији словенских народа заузима – што је већ познато, али је овим текстовима уз нове аргументе и лепе примере потврђено – изузетно значајно место. Биљке су неизоставни део обичајних пракси, незаобилазни чиниоци одређених обреда; оне одсликавају специфичну препознатљивост неких празника (нпр. Ђурђевдана), а може се рећи да им ту препознатљивост и доноси; оне имају магијска својства, те су чести елементи магичних напитака, а као такве могу бити и лек; значења и моћи биљака садржана су и у различитим фолклорним формама, па су и на тај начин до данас сачувана од заборавља. Народне песме, игре, различити записи свештених лица, „именослови“ биља, народне приче и бајке, пословице и загонетке, па чак и иконописи, представљају богат и непресушан извор именовања, значења, улога, симбола, начина употребе биљака у традиционалној култури свих словенских народа.

Фолклорне форме и, најшире узев, традиционална култура биле су инспирација научницима који су резултат проучавања биљног света са сасвим различитих страна, из видног поља својих струка, уобличили у научне радове и представили их читаоцима у књизи *Гора калинова*. Оно што повезује већину ових радова, осим биља као кључне речи, јесте анализа фолклорних форми, од којих се већина јавља као део обреда или обичаја, а које су често веома архаичне, те је управо због те архаичности могуће бавити се семантиком и семиотиком одређених биљних врста у оквиру традиционалних обреда или обичаја.

И као што је већ назначено, аутори се баве различитим темама које се тичу биљног света, а које се крећу од општег значења биљног простора у словенској култури, као у раду „Кроз зелену гору ружмарина: пролазак кроз биљну гору“ А. Вукмановић, преко функције одређених биљака у обичајној пракси и обредима, али и кроз фолклорне форме: „*Сосна* в традиционной картине мира Белорусов“ И. Швед, „*Рожа* (ружа, роза) в украинском обрядовом фольклоре“ Т. Шевчук, „*Сон-трава* в украинской этноботанике“ Ј. Ставицкаја, „The forgotten plants and herbs in the marriage customs of Poland“ С. Ходорович Кнаб, па до анализе биљних мотива, као и назива и симболике биља у народној књижевности – у лирским и покладним песмама и у пословицама: „*Тамо дољен у цардине ја посејах боб и диње*. Уводни стихови и свет флоре у лирским песмама Вукове збирке“ З. Карановић, „Симболика биља у дубровачким цингарескама“ Т. Ракић, „Глогов колац и тиква без корена. Биљни свет у Вуковој збирци пословица“ С. Самарџија. Још један сегмент фолклора – традиционалне игре – заступљен је радом Н. Аксјонове „Вегетативный код в традиционных играх Украинцев“.

Етимолошка анализа именовања дата је у раду „Лит. žiedas, лтш. zieds 'цветок', др.-пруск. seydis 'стена' и южнослав. *zǐdъ 'стена': о флористических истоках балто-славянского строительного термина“ С. Темчина, а лексиколошки план заступљен је у тексту Г. Штасни под називом „Лексички спојеви с компонентом *јабука*“.

Осим кроз фолклорне форме, аутори су биљни свет проучавали и кроз старе рукописне текстове и записе, почевши од оних у којима су се још у Византији представљала лековита својства руже: „Ружа као лек (из византијског медицинског трактата)“ Р. Радића, али и кроз текстове из којих се ишчитавају занимљиви погледи на негативна значења биљака *хмель* и *дуван* из угла духовне традиције: „Веровања о дувану и беседа Вићентија Ракића о штетности дувана“ М. Стефановић и „Растения хмель и табак в поздних старообрядческих сочинениях“ М. Бабалика; и такође, овде прибравимо и текст А. Иполитове који се бави текстолошком анализом назива једне биљне врсте: „*Плакун* в русских рукописных травниках XVII – начала XX в.“.

Биљни свет су, пак, неки од аутора представили и анализирајући дела значајних књижевника, из којих су издвајали етноботаничке слике и давали могућа тумачења о смислу традиционалних значења биљака и читавог природног света, у коме се креће и сам човек: „Стратегии использования этноботанических ресурсов в записках охотника И. С. Тургенева“, аутора К. Шарафадине, и „Семантика дендронимов в лирике Сергея Есенина“, аутора В. Доманског.

Можда није сасвим очекивано, али дознајемо да ни у визуелној уметности биљни свет није ништа мање важан, те је и традиционални сликар, али и професионални уметник, иконосликарством преносио поруку о значају и значењу флоре, што је представљено у раду „Роль растительных мотивов в символической и стилистической системе украинской иконописи XVI–XVII вв.“ Л. Бурковске.

Општој причи о настајању гране једне науке – етноботанике, о њеном развоју, али и дOMETИМА, тј. о могућности да се из етноботанике развије етнофармакологија, уз помоћ нових идеја и технологија, доприноси рад „Из истории этноботаники в Беларуси“ Т. Володине.

Како се сматра, биљкама је неопходно причати и певати, неговати их, а као и сва друга жива бића – и оне ће узвратити љубав. Тако се у раду „People-plants entanglements in Bulgarian home gardens“, П. Петрова говори о емотивној вредности које одређене биљке имају за читаву породицу и на основу чега опстају годинама, па и деценијама, и развијају се заједно са породицама које их негују.

Три прилога у овом зборнику представљају богату грађу која се тиче биљног света у српском језику: „Грађа за српски именослов биља (из дела Захарије Орфелина)“ М. Стефановић, „Ботаника из Вукових Српских народних пословица“ С. Самарције и „Куће опустеле, кровове падли, а на понекоји још расте чуваркућа. Биљке у пословицама из пиротског говора“ С. Милорадовић. И сама бројност назива за различите врсте биљака у народу већ може указивати на потребу традиционалног, пре свега сеоског човека да биљку употреби у различите, многобројне сврхе. Поред реченог, овде ћемо се, ради једне занимљиве илустрације, само осврнути на називе биљака који су мотивисани изгледом предмета на које наликују. Тако се, на пример, у српским народним говорима могу срести имена биљака чији облик подсећа на звоно, а које бележе речници савременог српског језика: *звонац* и биљка *звечак* су исто, *звонача* је врста крушке, а *звончад* су звончићи *Campanulaceae*; притом, *звончац* је кантарион, а као општи назив за различите врсте биљака звонастог цвета из рода *Campanula* употребљава се назив *звончић*.

У складу с неким од тенденција у савременом друштву, мењају се и човекове потребе, везујући се све више за савремене технологије, али у последње време почиње да расте његова потреба за природом од које се одавно отуђио. Иако човек данас није у могућности да проводи довољно времена у природи, он ипак проналази различите начине да природу „донесе“ у свој кућни простор, а модерне тенденције еколошки усмереног односа према природи донекле покушавају да нас различитим и бројним активностима њој врате. Ипак, о улози биљака се савремени човек најчешће информише путем електронских медија, на различитим сајтовима и форумима, где добија нека површна сазнања, не наслућујући ни изблиза праву и знатну улогу биљног света у традиционалној култури. Стога овај зборник, заједно са претходна четири, представља истовремено и ризницу сазнања и поуздано скровиште од заборавља за овај изузетно важан сегмент словенске традиционалне културе, који неумитно нестаје, али и поприма неке нове, другачије облике. Магијске и лековите вредности биља претачу се у све популарнију алтернативну медицину и фармакологију, док значења фолклорних формула са биљном тематиком остају непозната, прекривена наносима савремених интересовања.

Зборник радова *Гора калинова* указује пре свега на важност биљног света у традиционалној култури Словена, али он отвара и бројна питања од значаја за даља истраживања ове широке теме, подстичући младе истраживаче да, ишчитавајући фолклорне форме, обрађују и овај и многе друге сегменте богате традиционалне културе словенских народа. Радови који сачињавају овај зборник представљају извор нових сазнања и о сопственој култури и традицији, о чему нам, на својеврстан начин, сведочи и један навод из *Српског етнографског зборника*, дат као мото ове књиге: *Има једна трава, модра сјекавица коју неки зову околочеп. За ту траву се прича да има неку силну тајанствену моћ. Кад се хоће да извади њезин корјен, он пред тражењем његовим бјежи све дубље, а ко би*

га извадио, тај би био веома срећан, и кад би кроз њезин прстен, који се налази на дну корјена њезина, погледао у саму цареву ћер, вјерује се да би пошла за њ.

И тако смо свет флоре који је представљен у прве три књиге из овог тематског круга (о чему се може прочитати у „Напомени уредника“ на последњој страни овде приказане књиге) упознали у свету традиционалне културе Срба, да бисмо га у три наредне књиге с метафоричним називима – *Гора љиљанова*, *Гора божурова*, и *Гора калинова* – упознали на знатно ширем плану, у традиционалној култури Словена. Представљена књига свакако је леп допринос и у новије време веома актуелним лингвистичким проучавањима језичке слике света.

Нина Аксић